

Věc: Posudek vedoucího diplomové práce

Název diplomové práce:

**Pohřební výbava mrtvých na novověkých pohřebištích
(Hmotná kultura měšťanského prostředí
na příkladu pohřebiště u kostela sv. Mikuláše v Českých Budějovicích)**

Autor: Veronika Hanušová

Volba tématu

Zvolené téma patří do studia historické hmotné kultury s užším vztahem k postmedieválnímu období a k životnímu stylu v rámci specifických společenských komunit (v daném případě měšťanů v Českých Budějovicích). Otázky novověkého pohřebního ritu a s ním spojené materiálové kultury patří i v postmedievální archeologii v posledních letech k zájmovým a mnohostranně rozpracovávaným badatelským okruhům a nabízí tudíž z nadregionálního hlediska i zajímavá srovnání.

Předloženou magisterskou prací navázala V. Hanušová na své předchozí specializační archeologické studium, zaměřené na problematiku novověkého pohřbívání v její bakalářské práci oboru archeologie na FF JU v Českých Budějovicích v r. 2008.

Autorka zpracovala rozsáhlý nálezový soubor, získaný archeologickým výzkumem Jihočeského muzea v Českých Budějovicích v několika výzkumných etapách na pohřebišti u kostela sv. Mikuláše. Jedná se o největší výzkum daného typu v jižních Čechách a jeden z nemnoha z území České republiky, který přinesl zásadní poznatky o pohřebním ritu a hrobové výbavě z novověkého období. Proto lze zvolené téma hodnotit jako badatelsky závažné a přínosné pro regionální i nadregionální studium specifických druhů historické materiální kultury.

Metodologie

Veronika Hanušová pojala koncepci primárně archeologického tématu jako komparaci poznatků více vědních oborů, mezi nimiž dominují historické a archeologické prameny. Vedle práce s písemnými prameny a příslušnou historickou literaturou, které měly pomoci k pochopení dobových souvislostí a k začlenění archeologických poznatků do širšího historického rámce, se stala jádrem magisterské práce analýza pramenů hmotných, získaných archeologickým výzkumem pohřebiště u sv. Mikuláše.

Pro hodnocení materiálového souboru zvolila autorka kombinaci několika jednoduchých metod, především deskripce, typologie, analýzy a komparace, a pro doplnění významných historických skutečností i prezentace výsledků

příbuzných vědních disciplin (antropologie ad.). Na žádnou z analyzovaných skupin hmotné kultury nebyly zatím aplikovány databázové systémy.

O samostatném přístupu k prezentovanému sbírkovému fondu svědčí fotografická dokumentace všech archeologických nálezů z pohřebiště u sv. Mikuláše, jež se stala nedílnou součástí katalogu a autorka ji připravila sama.

Forma bakalářské práce

Absolventská práce obsahuje 160 stran v textové i elektronické formě. Z toho připadá 62 stran na katalog a tři strany tvoří textové přílohy. Splňuje tedy požadavky na rozsah magisterské práce. Součástí textů jsou vložené ilustrační či dokumentární obrázky, u nichž jsou uvedeny zdroje (odkazy na literaturu, odkud byly převzaty), respektive je uvedeno autorství fotodokumentace (katalog, V. Hanušová).

Práce je členěna na 12 kapitol s připojeným seznamem použitých pramenů a literatury (13) a třemi stranami příloh (14). Koncepce práce i její vnitřní členění jsou přehledné, logické a už z vlastního obsahu je srozumitelná volba posloupnosti jednotlivých kapitol. Práce jako celek působí kompaktním dojmem s oživením textové části v podobě vložených ilustrací.

Posuzování formální stránky magisterské práce má vedle koncepčního rozčlenění zahrnovat i pohled na nejzákladnější složky psané odborné stati. Sem patří vedle gramatiky a stylistiky také odkazový aparát a oborová terminologie. Vedle překlepů, v jednom případě dvakrát opakování stejného textu (s. 68) a patrně po vsazení obrázku do textu zmizení části věty (s. 31), obsahuje práce 5 tzv. hrubých chyb¹ a 5 špatných citací odborné literatury². Nedostatky zůstaly i v seznamu literatury např. v řazení podle abecedního pořadí (3 případy) a u odlišení studií, jež byly vydány ve stejném roce (1 případ). Také některé formulace by stály za dodatečnou úpravou³. Způsob vyjadřování i konstrukce a srozumitelnost psaného textu jsou na odpovídající úrovni.

Obsah bakalářské práce

Magisterská práce v oboru archeologie se zabývá zpracováním a vyhodnocením souboru materiálové kultury, který byl získán výzkumem zaniklého hřbitova u českobudějovického kostela sv. Mikuláše.

Před analýzou vlastního nálezového fondu se autorka podrobně seznámila s otázkami novověkého pohřebního ritu (poloha hřbitovů, způsob pohřbívání, schránky, ošacení ad. vybavení) i podobou a dobovým smyslem či posláním jednotlivých artefaktů, se kterými se může archeolog při výzkumu daného typu lokality setkat. Tuto historickou část správně oddělila a předsadila před vlastní archeologickou analýzu. V úvodních kapitolách nastiňuje historickou

¹ S. 12, s. 52, s. 60, s. 67, s. 150

² Dülmen 2003 (s. 28), Schmidt 2002 (s. 29), Koldinská 2004 (s. 41), Omelka – Řebounová – Šlancarová 1998 (s. 52), Hanušová 2005 (s. 61)

³ „počet obyvatel, jež se mohli zvat měšťany“ (s. 10), „došlo k vzestupu obyvatel“ (s. 15), „hřebíky, z nichž se v novověku běžně konstruovaly rakve“ (s. 74),

problematiku ve dvou základních pohledech: a/ novověké měšťanské životní prostředí; vývoj pohledů na chápání smrti a přípravy na ni, zachycené v dobových písemných i ikonografických pramenech; průběh pohřebního obřadu i podoba a základní vybavení hrobu a pohřbeného (kap. 3, s. 9-51); b/ hrobový inventář počínaje rakvemi a oblečením mrtvého až po specifickou (často symbolickou či ryze osobní) výbavu jako byly růžence, medailony, kříže, mince, prsteny, ozdoby hlavy ad. (kap. 4-7., s. 51-75). V obou případech prokázala V. Hanušová dobrou znalost historické problematiky a domácí i zahraniční odborné literatury, což jí nepochybně pomohlo při sestavování katalogu a interpretaci českobudějovických nálezů.

Hlavní archeologická část je uvozena přehledem dějin, podoby a archeologického výzkumu kostela u sv. Mikuláše a pohřebiště kolem něho (kap. 8-9, s. 75-81), při čemž správně ve zkratce pojednala i o studii z nedávné doby, kterou M. Kuchař věnoval antropologickým analýzám z uvedeného hřbitova (kap. 10, s. 81-82). Je škoda, že tuto kapitolu nedoplňuje kresebná nebo jiná plánová dokumentace těch částí hřbitova, které byly archeologicky zkoumány.

Jádrem magisterské práce je část, počínající kapitolou 11, v níž autorka analyzuje archeologické nálezy ze hřbitova u sv. Mikuláše. V úvodu poukazuje na nejednoduchou situaci s datací artefaktů, neboť pohřebiště existovalo od 13. století až do r. 1784 a archeologický výzkum se během tří etap (r. 1971, 2001 a 2005) - díky po mnoho staletí porušovaným původním polohám i jejich převrstvování - často potýkal se složitými vertikálními i horizontálními stratigrafiemi, takže větší část nalezených materiálů nebylo možno ztotožnit s konkrétním hrobem. Přesto se, jak konstatuje autorka - a vyplývá to i z její následné materiálové analýzy - nálezy vztahují převážně k období 17.-18. století.

Pro katalogovou prezentaci zvolila autorka jednodušší - z mého pohledu méně vhodnou - formu řazení předmětů podle roku archeologického výzkumu a označení nálezů (růženec, medailon atd.). I když je autorkou zvolená koncepce katalogu na první pohled přehledná a díky připojené dokumentaci i srozumitelná, bylo by pro budoucí hodnocení patrně vhodnější řadit artefakty podle nálezových celků, kde za základní kategorii mohl být považován hrob. Tím by došlo nejen k seřazení nálezů od těch s nejkvalitnějšími výpovědními schopnostmi (identifikovaný hrob, rakev, oblečení, devocionálie) až po situace méně zachované (kulturní vrstva) a nestratifikované nálezy (sběry apod.), ale zároveň i k přehledné komplexní evidenci výbavy jako je např. počet a rozmanitost dochovaných materiálů z jednoho a téhož hrobu. I když se v případě pohřebiště u sv. Mikuláše dala tímto způsobem hodnotit max. třetina nálezů, je jejich výpovědní hodnota tak vysoká, že by při další práci se souborem stála za úvahu.

Od prvních textových stran předložené magisterské práce až po konec katalogové části (s. 1-146) nemám výraznějších připomínek k formě ani obsahu, naopak vysoce hodnotím jak prezentaci historických souvislostí, tak zpracování

jednotlivostí v archeologickém katalogu. Bohužel, očekávání, že stejnou kvalitu přinese i nejvýznamnější část práce – syntéza jako souhrn výsledků, vyplývajících z analýzy českobudějovického nálezového fondu, se nenaplnily. Ze 3,5 strany závěrů (s. 147-150) je totiž převážná část věnována obecnému přehledu o novověkém pohřebním ritu a hrobové výbavě. Shrnutí archeologických poznatků o hřbitově u sv. Mikuláše zaujímá necelá jedna strana a komplexnější archeologické vyhodnocení práce neobsahuje. Při tom se i přes značné problémy s nálezovými okolnostmi dalo podrobněji pojednat o 21 identifikovaných hrobech, v nichž byly často zachovány početnější materiálové soubory, v několika případech dokonce vázané na určené pohlaví a věk pohřbeného. Tento hodnotný soubor mnohdy obsahuje současně jak doklady o schránce (hřebíky z rakví), tak o zbytcích oděvů i svátostcích (např. hrob 27), případně v nich zůstal zachován i větší počet různých devocionálií a předmětů osobní povahy (růžence, medailony, křížky, prsteny ad. – např. hroby 20, 22, 23, 28, 33, 35, 70 ad.). Protože autorka v úvodních kapitolách své magisterské práce prokázala, že hluboko pronikla do obsahových posláních jednotlivých devocionálií, mohlo se to odrazit např. i v úvahách o poutích nebo formách získávání svátostků budějovickými měšťany, o významu ukládání konkrétních artefaktů do hrobů (zda v daném případě mají osobní, symbolickou či jinou povahu a jak to odpovídá historickým poznatkům doby), o rozmanitosti a sortimentu českobudějovického souboru ve srovnání s dalšími významnými českými novověkými (archeologicky zkoumanými) pohřebišti atd.

Závěrečné zhodnocení

Rozsáhlá magisterská práce Veroniky Hanušové si dala za úkol v rámci oboru archeologie vyhodnotit rozsáhlý soubor materiálové kultury z výzkumu pohřebišť u sv. Mikuláše v Českých Budějovicích. Převážnou část studie považuji z formální i obsahové stránky za vysoce kvalitní. Protože však na autorku v budoucnu čeká doplnit to, co práce zatím v podrobnějším přehledu postrádá, tj. realizovat kvalitní syntézu analyzovaných nálezů do podoby, která zásadně obohatí jak historické poznání, tak archeologii postmedievalního období, hodnotím v předložené podobě magisterskou práci známkou:

velmi dobře.

V Českých Budějovicích 24. srpna 2010

doc. PhDr. Rudolf Krajc, CSc.